KIR NICOLA

La căldura înăcrită a unui cuptor de plăcintărie — cuptorul lui kir Nicola — simţi Adrian pentru întîia oară, la început nelămurit, pe urmă cu deplină înţelegere, crescînd în el iubirea pentru prietenie. Avea atunci abia paisprezece ani.

Pentru mahalagiii din strada Griviţei, kir Nicola era cînd turc, cînd grec, cînd albanez, numai pentru că îl auziseră vorbind aceste trei limbi, aparţinînd acestor trei neamuri. Dar cumetrele se înţelegeau mai repede cînd îl numeau „venetic".

Venetic, binenţeles, ca orice străin care vine şi se stabileşte în altă ţară. Pentru această clevetire ar fi nedrept să-i învinuieşti numai pe brăileni, aşa de asemănători cu locuitorii oricărei alte ţări din Apus. Şi unii, şi alţii, dealtfel, primesc cu braţele deschise pe venetici, de îndată ce aceştia se îmbogăţesc. Ba le mai dau şi fetele. O slăbiciune de-a lor. Kir Nicola n-avea să se teamă de ea, mai întîi, fiindcă nu era nici bogat şi nici tînăr, şi al doilea, fiindcă era foarte murdar. Adrian — de cîteva zile vecinul plăcintarului — fu izbit de această murdărie.

Kir Nicola era un bătrînel scund, cărunt, cu barba şi cu mustăţile îngălbenite de tutun. Nu puteai să-i ghiceşti vîrsta. Semăna cu dugheana lui joasă, prăfuită, adîncită în pămînt de un metru — dugheană care era, în acelaşi timp, şi cuptor şi prăvălie, şi care văzuse trei generaţii de plăcintari frecîndu-i zidurile şi tocindu-i piatra din prag.

Ca şi cuptorul său — uriaşă locomobilă turtită, lipită cu lut galben şi ocupînd trei sferturi din prăvălie — ca şi uneltele sale : lopeţi, scînduri, tăvi, kir Nicola era în întregime îmbibat cu untură şi tăvălit în făină, începînd cu papucii scîlciaţi şi pantalonii lustruiţi, nedespărţita lui haină a cărei culoare nu se mai cunoştea, fiind ascunsă sub o coajă groasă de cocă scorojită, prăjită la foc — şi sfîrşind cu căciuliţa, atît de unsuroasă, încît la căldură grăsimea se topea şi se scurgea pe frunte.

Aceasta nu împiedeca tineretul mahalalei să-şi lingă degetele, după ce mînca de cinci sau zece bani din vestita lui plăcintă.

Îi plăcea şi lui Adrian plăcinta. Dar, tînăr şi setos de a cunoaşte viaţa, era ceva care îi plăcea şi mai mult : atmosfera plăcintăriei şi a plăcintarului însuşi — o lume pe care o descoperea prin propriile lui mijloace.

Soarta omului nu e altceva decît propria lui personalitate şi ea se arată din leagăn. În zadar se spune că mediul social înrîureşte şi ciopleşte fiinţa omenească, *el nu schimbă nimic*. Acela care este sortit să conducă o băcănie, va rămîne cu suflet şi cu pricepere de băcan, chiar dacă se va fi născut în purpură şi va fi avut dascăl pe vreun Fénelon, şi chiar dacă mediul social îl împinge la cîrma unui regat. Dimpotrivă, un altul care a venit pe lume pe un morman de gunoi şi care a trăit numai printre haimanale, poate să rămînă neştiutor de carte toată viaţa, va fi totdeauna un gînditor şi un focar de lumină, dacă tainicele cuptoare ale concepţiunii l-au făurit cu comori de gîndire şi cu simţăminte înalte.

Dintr-un geniu bun, mediul social nu va face niciodată un geniu rău şi nici o lichea. Din omul-păpuşă va putea face, după voie : un negustor de vin sau un searbăd avocat. Asupra acestei păpuşi, mediul social îşi va putea exercita toate influenţele. Faţă de celălalt însă, va fi neputincios. Şi, astfel, nimic nu va fi schimbat, nici într-un caz, nici în altul.

Locuitorii acestei mahalale, care egala în murdărie mahalalele vechiului Cairo sau ale vechiului Alep, îl învinuiau pe kir Nicola de a fi murdar. Şi era, într-adevăr.

Dar ceea ce silea pe ştrengarii şi pe fetiţele din partea locului să nu prea treacă pragul simigeriei, era faima lui de satir. Să recunoaştem că kir Nicola avea şi aerul.

Adrian ceru părerea mamei sale. Aceasta, foarte încurcată, îi spuse :

— Dragul meu copil, hoţul e cu un păcat şi păgubaşul cu o sută. Nu-l cunosc pe kir Nicola decît de o săptămînă, dar am încredere în el. I se citeşte bunătatea în ochi... şi eu cred în ochii omului. Omul poate să mintă, cum vrea cu vorba, nu poate însă să ascundă nimic cu privirea.

Şi iată-l pe Adrian stînd pe banca plăcintăriei, cu o carte pe genunchi, aşa cum făcuse şi înainte de a cere sfatul mamei sale. Părăsise, după un an de trudă, viaţa de rob pe care o duce un băiat de prăvălie, şi acum, setos de citit şi de libertate, fără să se împrietenească cu nici un băiat de vîrsta lui, îşi cîştiga timpul pierdut, citind, hoinărind şi cercetînd în marea carte a vieţii : inima omenească.

Fără îndoială, lumea e plină de inimi, dar mai toate seamănă cu buruienile acelea netrebuincioase care cresc la marginea drumurilor ; mai mult preţuieşte un cartof. Cînd, iată că se ivi kir Nicola, cu inima lui... Şi atunci fu cu totul altceva.

Ca toată vecinătatea, kir Nicola auzise şi el că o văduvă, spălătoreasă, împreună cu copilul ei, a închiriat două odăi în casa alăturată simigeriei sale.

Îndată, cumetrele răspîndiră vestea că noua vecină a trăit cu un grec şi că băiatul ei era deci un caţaon. Copiii, maimuţărind pe părinţi, începură să fredoneze după Adrian, de cum îl zăriră :

Grec, grec, parpalec,
Dă-mi spinarea să ţi-o frec,
Cu cenuşă
După uşă,
Cu smoală
După oală.

Plăcintarul fu foarte mirat să constate că „parpalecul“ îşi vedea de drum, fără să răspundă la ocară aruncînd cu pietre, cum era obiceiul. Uimirea fu şi mai mare, cînd băgă de seamă că Adrian avea totdeauna o carte la el, că

se ducea cu ea la cîmp, se înapoia, că îi spunea bună-ziua după ce isprăvea de mîncat bucata de plăcintă și se uita drept în ochii omului, spre deosebire de ceilalți băieți, care întorceau privirea, ca și cum ar fi avut ceva de ascuns. Așa că era mulțumit cînd îl vedea uneori, așezîndu-se pe banca prăvăliei și stînd ceasuri întregi.

Pe de altă parte, lui Adrian îi plăcea să vorbească grecește cu kir Nicola.

— Dar, spunea el, kir Haralambe — era numele stăpînului de la care plecase — m-a făcut să plătesc scump limba lui. Cred că palmele pe care le mîncam de la el, într-o singură zi, întreceau numărul cuvintelor grecești pe care le învățam în ziua aceea. Și doar kir Haralambe se simțea mîndru, știindu-mă fiu de grec.

Kir Nicola exclama :

— Ei ! More Adrian ! Greci, turci sau tătari, nu suntem decît niște bieți oameni. *Națiunea* este un cuvînt cu care se împăunează două feluri de oameni : șireții și proștii. Din păcate, se mai găsesc și cîțiva oameni de bună-credință, și numai mulțumită lor se mai mențin hotarele. Altfel, cuvîntul *națiune* ar fi pierit demult.

— Atunci, kir Nicola, tu nu crezi în patrie ? întrebă Adrian.

— Ba da, *pedaki-mu*, cred, noaptea cînd lucrez singur. Îmi aduc aminte că aici sunt „ticălosul de albanez". Atunci mă gîndesc la munții frumoși în care m-am născut și unde am petrecut o copilărie blajină și tristă... Și, în clipele acelea, cînt sau plîng ; dar niciodată nu m-apucă pofta de-a strînge vreun om de gît, gîndindu-mă la patria mea.

Pe cînd vorbeau, femei și copii intrau și ieșeau fără încetare. Veneau să coacă o pîine, un dovleac, o bucată de carne pe varză călită. Oamenii mai cu stare aduceau cozonaci, lipovencile semințe de floarea-soarelui, pe care le vindeau ca să cîștige un ban. Pentru fiecare coacere și după importanța ei, kir Nicola lua un gologan sau doi. Se întîmpla uneori să fie nemulțumiri și certuri : fie că mîncările erau prea coapte, fie că nu erau îndeajuns. Plăcintarul era învinuit, de multe ori, că a șterpelit untură sau felii de slănină ce se aflau în tavă.

Trei sferturi din femeile care veneau la cuptor erau sărace și veșnic însărcinate. Ele nu aduceau la copt decît

dovleci. Cu vestmintele murdare, rupte sau cîrpite, cu părul încîlcit, cu gîtul nespălat, cu picioarele goale și crăpate, femeile astea nu scăpau niciodată prilejul de a fi cu burta mare, și abia și-o goleau, că le vedeai iarăși cu ea la nas. Fiecare nenorocită era totdeauna întovărășită de o droaie de ținci, agățați de fustele ei, aproape goi, cu mucii la gură, cu burta umflată de pepeni, ori de ciorbă lungă. Cum le luceau ochii țîncilor după plăcintă ! Le lăsa gura apă : copiii înghițeau în sec, iar mamele scuipau în lături. Privind pîntecul gogonat al bietei femei, kir Nikola lua gologanul pentru coacerea dovleacului și-i dăruia o bucată de plăcintă, care făcea doi gologani. Femeia împărțea plăcinta cu „dracii“ ei, apoi, lingîndu-și degetele, mulțumea :

— Să te răsplătească Domnul înzecit ! Și explica : Nu eu poftesc așa, ci plodul din mine... Cît despre șerpii ăștia, de, ce să le fac ? Sunt băieți și, dacă poftesc prea tare, ar putea să le cadă... oușoarele !

Unele din aceste femei plecau deseori fără să dea gologanul, făcînd pe uitatul.

Kir Nicola le lăsa :

— Ce vrei, bre Adriani, spunea el, mai bine pierd gologanul, decît să le chem și să le fac de rușine. Asta mi-ar face mai mare supărare !

Cu toate astea, aceeași femeie, a doua zi, stînd în poartă, țipa vecinei :

— Afurisitul ăsta de albanez, s-a îmbogățit de cînd ține plăcintărie în mahalaua noastră !

Cîteodată, cumetre mai îndrăznețe spuneau cu tîlc — mai ales de cînd kir Nicola căpătase învoirea să vîndă plăcintă și covrigi soldaților de la cazarma de cavalerie.

— Îți merge, tătucule, îți merge ! o para de ici, o para de colo, s-adună ! Trebuie să ai căptușeala bunzii garnisită cu bumăști de o mie ; se vede că d-aia n-o dezbraci niciodată !

De cîte ori Adrian auzea vorbindu-se astfel, deschidea ochii mari. Bănuia și el că plăcintarul o fi strîns ceva bani, dar nu credea să aibă avere, așa cum pretindea lumea. Kir Nicola, citind întrebarea în ochii micului său prieten, se dezvinovățea :

— Ah, *cardia-mu* !... În viaţă, nu ştii niciodată cum să faci, ca să fie bine ! Cînd n-aveam un ban chior şi-mi tîram pe străzi sărăcia de trei covrigi în coş, toţi îmi ziceau „păduchiosul". Azi, cînd după douăzeci de ani de trudă, am ajuns să agonisesc un ban, sunt pizmuit, lumea nu mă mai scoate din „ticălosul de albanez". Şi nu ştiu dacă nu mă simt mai ruşinat acum decît înainte !

— Kir Nicola, îi spunea Adrian, sărac ori bogat, cred c-ai fost totdeauna bun şi, deci, nu trebuie să te simţi ruşinat de nimic...

Văzîndu-l pe Adrian fără lucru, citind mereu, kir Nicola îi zise într-o zi :

— Ia spune, *file-mu*, dac-ai veni la mine să-mi ajuţi, crezi că asta n-ar fi pe placul mamei tale ? Te-aş privi ca pe copilul meu, te-aş hrăni şi ţi-aş da cincisprezece lei pe lună. Ce ai de spus ?

Adrian, care era mîhnit de a o vedea în fiecare zi pe mama lui istovindu-se la albia de rufe, prevăzuse această ofertă. În zilele cînd stăteau de vorbă, el şi cu mama sa — fiind înţeleşi amîndoi, asupra cinstei plăcintarului — izbutise să capete dinainte încuviinţarea ei.

— Sînt gata să viu cînd vei voi, spuse el binevoitorului kir Nicola. Eu m-am gîndit demult la asta, iar mama e mulţumită şi nu se împotriveşte ; ea ştie că n-ai să mă baţi. Şi sper că-mi vei da voie să şi citesc în clipele de răgaz.

— Ne-am înţeles !... Aşa are să fie... Dar, ia spune-mi, *psihi-mu*, ce-i cu cititul ăsta de dimineaţă pînă seară ? Rîvneşti oare să te faci „dascalos" ?

— Nu. Nu citeşte cineva numai ca să ajungă profesor. Îmi plac cărţile, atîta tot !

— Totuşi, ai isprăvit şcoala.

— Am isprăvit şcoala primară ; în cărţile acestea însă, găsesc lucruri mult mai frumoase.

— Ah, da ! înţeleg, sunt poveşti de dragoste şi cu întîmplări nemaipomenite.

Adrian protestă :

— Nu, eu nu mă înnebunesc după aşa ceva. Sunt şi lucruri mai bune de citit !

— Ce anume ?

— Ei bine, *lucruri foarte serioase !*

Kir Nicola oftă :

— Ei, *pulaki-mu !*... Lucrurile serioase nu cred să se găsească în cărţi. Eu cred că le întîlneşti numai în viaţă. Cărţile nu ne învaţă cum să facem ca să trăim mulţumiţi şi, chiar dacă ne-ar învăţa, tot nu ne-am lua după ele.

— Te înşeli, kir Nicola, în cărţi găseşti frumosul şi adevărul.

— Frumosul şi adevărul ! Nu astea te ajută să trăieşti!

— Pe mine astea mă fac să trăiesc — şi să trăiesc fericit !

— Dar eşti sărac, trebuie să-ţi cîştigi pîinea !

— Asta nu face nimic ; voi da burţii numai atît cît îi trebuie, iar ceea ce-mi va mai rămîne din cîştig, voi da pe cărţi.

Plăcintarul era cu adevărat mişcat.

— Ah ! încăpăţînatule ! Nu vrei să mă crezi... Am să-ţi povestesc atunci ceva de pe la noi. Familia noastră, în Albania, este încrucişată cu sînge grecesc. Mama mea avea doi fraţi mai mari, barba Spiro şi barba Vangheli. Copilăria mea a fost strîns legată de ei, şi iată ce-am văzut şi auzit... Părinţii lor erau înstăriţi. Cum au văzut că barba Spiro, cel mai mare dintre fraţi, avea darul învăţăturii, au hotărît să-l trimită la şcoli înalte, în Atena. Acolo, acest rufian a ieşit întîiul. Asta îi făcu pe părinţi să-şi piardă capul. Cu jertfe mari l-au trimis în Germania, apoi în Franţa, încredinţaţi că odorul lor va ajunge un Socrate. A ajuns, este adevărat, un mare „dascalos" de filozofie la Atena, a scris cărţi, a făcut să se vorbească mult despre el şi s-a retras, încă tînăr, în satul nostru, unde a cumpărat pămînt, şi scrie mereu. Nu mi-am vîrît niciodată nasul în cărţile lui, dar cunoscătorii pretindeau că se găsesc în ele lucruri „frumoase şi adevărate". Asta se prea poate. Numai, şi aici e întrebarea : la ce folosesc „frumosul şi adevărul" ? La ce servesc ? O ! da, bineînţeles, i-au folosit lui barba Spiro, dar numai lui ! Ducea o viaţă retrasă, cu nevasta bogată pe care o luase. Nici un sărac nu îndrăznea să bată la uşa lui. Toată ziua în halat de mătase şi în papuci cusuţi cu fir, nu făcea decît să fete veşnic „adevăr şi frumos". Pe noi ne sfida şi nu-şi ascundea dispreţul faţă

de țăranii care-l salutau, cînd ieșea în trăsură, tolănit ca un pașă.

Durerea de a-l vedea atît de nepăsător la tot ce nu era el, a omorît pe bieții lui părinți. Au murit în același an, lăsînd pe mama mea și pe barba Vangheli într-o sărăcie neagră. Și, cînd acesta, într-o zi de supărare, îi spuse fratelui său că e un „egoist" și că a ajuns acolo unde este, cheltuind toată averea părintească, barba Spiro porunci slugilor să-l dea afară, strigîndu-i : „Cei săraci cu duhul trebuie să se mulțumească cu ce le dă Dumnezeu".

În vreme ce el ajunsese mare filozof, mama se căsătorise cu un mic negustor de brînză, și o ducea greu. Barba Vangheli se făcu cojocar, se însură, din dragoste, cu o fată din sat, săracă dar cinstită, pe care o învăță meșteșugul lui, și munciră împreună pînă ajunseră aproape să-și piardă vederea. Au îmbătrînit înainte de vreme. Cei doi copii ai lor au fost secerați încă de mici, apoi soția lui s-a dus și ea după ei, și barba Vangheli a rămas singur.

L-am cunoscut după ce a rămas văduv. Citea și el, atît cît îi îngăduiau ochii, în nopțile cînd somnul îl părăsea. Scria și el deseori, dar... ca să răspundă unor nepoți nevoiași, plecați departe de țara lor, iar scrisorile lui erau totdeauna întovărășite de un mic mandat poștal. După moartea care îi răpise tot ce avusese mai scump pe lume, veni lipsa, aproape sărăcia, dar, cu toate suferințele și necazurile, sufletul lui rămăsese bun.

Cînd, la nouăsprezece ani, am fost nevoit să-mi părăsesc țara și să-mi încerc norocul aiurea, mama, văduvă, mi-a pus într-o pungă tot ce avea, dar era prea puțin. Atunci m-am dus să văd pentru cea din urmă oară pe cei doi unchi ai mei. Barba Spiro, mirosind frumos a cosmetic, se juca în grădină cu cei trei copii ai lui, învățîndu-i să arunce cu discul și cu sulița. Nu-și ascunse nemulțumirea ce-i produceam, îmi dărui cu mărinimie o oca de brînză de capră și un șal vechi, apoi îmi depuse pe frunte o sărutare, rece ca inima lui. Am plecat de la el plîngînd. Ieșind afară, am aruncat peste zidul proprietății lui șalul și brînza și am frecat cu iarbă locul unde mă sărutase.

Barba Vangheli mă primi cu dragoste, cu surîsul lui stoic pe buze. Își scoase ochelarii, îmi dădu un scaun să stau și-mi vorbi despre multe. Îmi povesti unele pățanii

din viața lui și-mi spuse tot ce trebuia să știe un copil care pleacă în lume, fără bani și fără pricepere. Apoi, scoase din dulapul lui o pungă, mi-o puse între mîini și, strîngîndu-mi-le tare, îmi spuse : „Iată, *matia-mu*, asta e tot ce pot să-ți dau. Cheltuiește cu chibzuială, dar nu fii nici zgîrcit, nici hain. Mai bine să înduri sărăcia, decît să stai nepăsător la foamea aproapelui tău. Dumnezeu să te aibă în pază, adio ! Eu nu te voi mai revedea". Și mă strînse în brațe. Nu mult după aceea muri.

Iată, Adriani... Cărțile nu-i fac buni, pe cei care le scriu.

Adrian rămase uimit. Se îndoia.

— Kir Nicola, e adevărat tot ce mi-ai povestit ?

— Îți jur pe lumina ochilor mei, că nu ți-am spus decît adevărul !

— Dar cum se poate să scrii cărți pentru oameni, fără să-i iubești ?

— Foarte bine : pentru a cîștiga bani și...

— Se cîștigă bani, scriind cărți ?

— Mulți, uneori ; dovadă, barba Spiro ; și apoi, glorie.

— Ce glorie ? Nu există glorie, dacă ai inimă de piatră !

În seara aceea, culcîndu-se, Adrian începu să se îndoiască de ceea ce iubea el mai pătimaș, după libertate : slova dumnezeiască, neprețuita slovă tipărită, fraza cuprinzătoare de iubire și de adevăr, care înfioară inima și uimește gîndul — slăvita zeiță, Literatura ! Citea tocmai *Crimă și pedeapsă*, de Dostoievski. Luă cartea și pătrunse cu privirea numele autorului pe care îl prețuia cel mai mult, ca și cum ar fi voit să-i smulgă taina vieții. Se întrebă : „Dostoievski să fi avut oare sufletul tot așa de hain ca profesorul de filozofie ?"

A doua zi, dis-de-dimineață, îndată după plecarea mamei sale, se duse să dea tîrcoale prin fața liceului Bălcescu, cercetînd pe elevii care intrau. Adrian opri unul, cel mai bun coleg al lui din clasele primare, fost vecin de bancă, și îi spuse așa, deodată :

— Cunoști tu vreo *Biografie* a lui Dostoievski ?

— Nu, nu cunosc nici una, răspunse cel întrebat.

— Ce învățați voi, atunci, la școală ? se miră Adrian.

— Ehei, şefule, dacă îţi închipui că ne pierdem vremea cu aşa ceva, te înşeli !

— Crezi că îţi pierzi vremea, citind vieţile oamenilor mari ?

— Astea sunt fleacuri !... Aici înveţi să-ţi deschizi cu uşurinţă drum în viaţă. Dar, dacă vrei, pot să-ţi caut hîrţoaga în biblioteca liceului şi să ţi-o dau la prînz.

— Ţi-aş fi foarte recunoscător... Voi veni s-o iau.

Întinzînd lui Adrian o mînă moale, tînărul care se gîndea deja la *o viaţă uşoară,* dispăru pe poarta liceului.

Întristat, Adrian o luă de-a lungul bulevardului Cuza, vorbind cu el însuşi : „H î r ţ o a g a... Astea sunt fleacuri... Iată unul care va ajunge profesor de filozofie... în felul lui barba Spiro. Îi e frică să nu-l trimită tat-su să păzească porcii în baltă".

La ora cînd ies elevii din fabrica de „vieţi uşoare", printre băieţii de toate vîrstele, Adrian îşi văzu prietenul coborînd treptele, cu un coleg dintr-a şasea, un tînăr înalt cu figura distinsă, foarte slab, fiul unui popă cinstit care-şi făcea din meseria lui un apostolat.

De departe încă, cel dintîi spuse celuilalt, arătîndu-l pe Adrian :

— Acesta e amicul care se ocupă cu vieţile oamenilor mari ! Mama lui e spălătoreasă, el e slugă şi se prăpădeşte după vieţile oamenilor mari. E locul să spui : „Ce-i lipseşte chelului ? Tichie de mărgăritar !"

Băiatul popii fu indispus de această grosolănie, mai ales cînd îl văzu pe Adrian roşind pînă în vîrful urechilor, mulţumit totuşi de a avea cartea atît de mult dorită. Spuse tovarăşului său aceste cuvinte, care fură pe placul lui Adrian :

— Judeci rău, Alexandre, e mai lăudabil să te preocupe vieţile oamenilor mari, decît vieţile marilor bandiţi. Şi, îndreptîndu-se către cel ruşinat : Nu citeşti decît cărţi de acestea, prietene ?

— Da, domnule.

— Faci foarte bine. Continuă.

Cartea era *Amintiri din Casa Morţilor* şi debuta cu o splendidă biografie a lui Dostoievski, douăzeci de pagini, semnate Georg Brandes.

Nerăbdător, ca un copil care a primit o prăjitură, începu să citească, în drum spre casă, şi văzu cît de dureroasă a fost viaţa nefericitului scriitor. Îi ceru iertare plîngînd, că se îndoise de el, şi blestemă pe toţi profesorii de filozofie din lume.

Cu cartea în mînă, intră ca o vijelie la kir Nicola.

— Ei, babacule, acum să te ţii bine la ce-o să-ţi spun! Află că unchiul tău Spiro şi-a greşit meseria, trebuia să se facă brînzar, nu scriitor. Uite aici viaţa unui scriitor... Şi, gîfîind, cu glasul sugrumat de emoţia celui care triumfă, Adrian citi plăcintarului biografia revelatoare, silindu-se să scoată în relief paginile dureroase. Bietul om ascultă pînă la capăt, nu pricepu mare lucru şi rămase cu convingerile lui.

Aşa se întîmplă totdeauna în viaţă: cei care îţi sunt mai dragi, nu înţeleg nimic din ceea ce tu iubeşti mai cu patimă.

Chiar de a doua zi, Adrian începu să ajute cu rîvnă pe stăpînul său-prieten, kir Nicola, dar, timp de o săptămînă, fu obiectul de batjocură al mahalalei. Mama sa se prefăcu că nu ia în seamă această răutate, totuşi suferi. Adrian însă nici nu se sinchisi. Primea cu dispreţ huiduielile băieţilor, care veneau să-l batjocorească pînă sub ferestrele plăcintăriei. Apoi, nu mică îi fu surpriza cînd se văzu linguşit de foştii lui prigonitori, lacomi de o bucăţică de plăcintă.

Aceştia se opreau, numeroşi, în faţa prăvăliei, pîndind clipa cea mai potrivită pentru a cerşi cîteva fărîmiţe. Cele mai adesea, intrau cu toţii în urma unuia dintre ei, care cumpăra. Acesta era numaidecît înconjurat, rugat să-şi aducă aminte de zilele cînd şi el gustase din „cinstea altuia".

— Nu uita, stăruia cîte unul, că şi eu am împărţit totdeauna cu tine!

Dar, de regulă, fericitul posesor al plăcintei se făcea că n-aude şi se îndopa singur, pe cînd ceilalţi scuipau printre dinţi.

Cum plăcinta nu se vindea cu cîntarul, ci „după ochi", kir Nicola căuta să fie cît mai drept, deşi uneori avea şi el

toane, favorizînd și nedreptățind, la întîmplare. Cînd înfigea cuțitul lui lătăreț, micul cumpărător împingea cu umărul în vînt, ca să iasă bucata mai mare, dar nu era niciodată mulțumit. Băieții îl învinuiau pe „albanez" că e mai darnic cu fetele, pe care le lua cîteodată de mijloc, cu o foarte îndoielnică dragoste părintească. Căci kir Nicola nu era bătrîn. Și cînd vreo ștrengăriță cu ochii îndrăzneți, cu pulpele goale pînă peste genunchi, cu sînii frumoși și tari sub cămășuța străvezie, se rezema de pervazul ușii, cerșind din ochi o bucată de plăcintă, în kir Nicola se aprindea un foc mai tare decît cel din cuptor. O lua de bărbie și-i spunea :

— Ce vrei, mititico ?

— Ah ! Mor de poftă să mănînc o bucățică !

— Și n-ai parale ?

— Nu... n-am... Dar dacă ești bun, dă-mi, te rog, coaja aia, care atîrnă la margine. Mă usuc de poftă !

Albanezul înfigea în ochii micuței privirea lui scăpărătoare, începea apoi să fluiere un cîntec din țara lui, lua cuțitul și tăia o bucată. Fetița se înduioșa într-atîta, încît nu mai putea să refuze nimic unui om atît de darnic. Dar kir Nicola nu era satir, își înăbușea dorințele și se mulțumea să mîngîie părul pofticioasei copile, în timp ce aceasta mușca cu zgîrcenie din plăcintă, ca s-o facă să dureze mai mult. Simigiul îi spunea, mai mult ca să vorbească singur, decît ca s-o convingă.

— Fetița mea... Frumușico ! Să nu fii sclava unei pofte ! Cu un altul în locul meu, bucățica asta de plăcintă ar fi putut să te coste fecioria ! Și, mai tîrziu, cînd vei fi poate „una prima donna", sărbătorită de oameni care vor bea șampanie din pantoful tău, îți va părea rău că ai dat, pentru o fărămitură de plăcintă, o „marfă" care putea să-ți aducă o moșie ! Apoi, întorcîndu-se către Adrian și vorbindu-i în grecește, o schimba : Nu-i deloc adevărat, more Adriani ! Cînd „marfa" fetelor e bună, ele o dau totdeauna pe-o bucată de plăcintă sau de alviță, fiindcă atunci e disprețuită de prinți, care n-o prețuiesc, decît după ce a trecut prin mîinile... plăcintarilor !

Kir Nicola trăia, dealtminteri, în concubinaj cu o femeie mult mai tînără decît el, altădată zglobie și fermecătoare, acum roasă de tuberculoză, trăindu-și ultimele

zile, dar trăindu-le cu patimă, bătîndu-şi joc de sfaturile doctorului, fumînd, bînd, benchetuind — fără teamă de moartea care bătea la uşă — şi amestecînd lacrimile de bucurie cu cele de părere de rău.

Lelea Zinca fusese lucrătoare la Regie, în Bucureşti, de unde un om cu stare o scosese pentru a o lua de nevastă. Dar îl părăsise după un an, fugind cu kir Nicola la Brăila, unde înmormîntă nu numai amintirea unui soţ searbăd şi ţîfnos, ci şi tinereţea ei, repede ofilită de lipsa de cumpătare.

„N-aveam decît şaptesprezece ani cînd l-am cunoscut pe Nicola, povestea ea lui Adrian, cu care se împrietenise iute. Dar, parşivul de plăcintar, deşi motan bătrîn, îmi plăcu grozav cînd într-o zi îndrăzni să-mi spună mie, madam Vasilescu, îmbrăcată numai în mătasă şi clientă bună a plăcintăriei lui : «Ah ! porumbiţo ! Aş sta zece ani în ocnă, numai să-ţi pot săruta ochii tăi ca murele !» Înţelegi, Adrian ? Zece ani de ocnă pentru un sărut, asta îţi place mult, cînd ai şaptesprezece ani ! Aşa că îl lăsai să mă sărute ; şi, în loc să-l trimit la ocnă, îi cerui alte săruturi, căci cu cît primeam, cu atît doream mai multe. Pe urmă, uite aşa, m-am purtat şi eu ca una care nu e defel cucoană mare : l-am lăsat baltă pe slutul meu, cu mătăsurile lui cu tot, şi am fugit cu craiul care era gata să facă zece ani de ocnă pentru un sărut. Vezi ! Nu-mi pare rău de nimic, decît de viaţa mea care se duce !“

De o curăţenie rară, împinsă pînă la manie, lelea Zinca, veşnic ghemuită pe divanul ei, striga oricăruia care voia să intre :

— Ei !... Şterge-ţi picioarele !

În fiecare sîmbătă, zi de mare curăţenie — ca să mai schimbe puţin înfăţişarea modestei sale odăi — muta mobilele, opintindu-se singură să ducă patul în locul bufetului, bufetul acolo unde se găsea înainte scrinul, şi aşa mai departe. Pe urmă, din nou, după cîteva săptămîni, mobilele îşi reluau locul, după ce făcuseră înconjurul încăperii. Seara, cînd venea acasă, spălat şi ferchezuit, şi vedea schimbările, kir Nicola scotea o exclamaţie scurtă şi cîntată :

— *Alta moda*, more Zincuţa mea !

Vorba aceasta, veşnic aceeaşi, plăcea Zincuţei sale şi o mai îmbuna puţin. Căci, cu toată bunătatea tovarăşului ei de viaţă, biata femeie, din pricina suferinţei, se făcuse rea ca o zgripţuroaică şi se certa cu toată lumea. Kir Nicola n-o contrazicea niciodată şi se silea să-i împlinească toate voile. Acestea, uneori, mergeau pînă la destrăbălare.

Astfel, în toate duminicele, lelea Zinca aduna „prieteni şi prietene“ sub umbrarul din grădină, dîndu-le o masă copioasă, cu curcan, rachiuri şi vinuri din belşug, de unde nu lipsea niciodată armonica sau „pianul“. Atunci se îmbăta, pînă ce-şi uita de ea. Dădea semnalul petrecerii, cîntînd romanţe, acompaniată de ţipetele armonicei, pe care le înstruna, încetinîndu-le sau iuţindu-le, cu un deget isteţ, şi sfîrşea pe la două dimineaţa cu cîntece obscene, lacrimi şi ocări pentru toată lumea, începînd cu bărbatul şi terminîndu-şi săpuneala pe capul bietului muzicant.

Explozia debuta aproape totdeauna cu învinuirea pe care i-o aducea lui kir Nicola, de-a nu lua parte destul de vie la veselia generală :

— Ia uitaţi-vă la parşivul ăsta de albanez ! izbucnea ea, arătînd către kir Nicola — bolocanul ăsta rebegit, care n-a deschis gura toată seara decît ca să înghită friptură de pui şi ca să rîdă ca un nătărău, pe cîtă vreme cu javrele lui turceşti ştie să cînte şi să toarne la glume ! Ticălosule, tu m-ai nenorocit ! Păduchios nelegiuit ! Haimana fără Dumnezeu ! Am avut orbul găinilor, cînd m-am amorezat de tine ! Şi iată că acum trebuie să mă maimuţăresc, să-mi scot sufletul, să scuip sînge, ca să-l înveselesc pe mocofanul ăsta... ca şi pe voi, haită de flămînzi şi lingetalere, care vă îndopaţi la masa mea, dar care nu daţi niciodată un prînz altora ! Ieşiţi afară, nespălaţilor, nu mai vreau nici să vă aud de nume ! Şi băgînd de seamă că muzicantul ascultă şi rîde pe înfundate : Şi tu, cerşetor de răspîntie ! Ce faci acolo ? Ce stai să tragi cu urechea la ce nu te priveşte ? Ia fă bine şi închide uşa pe dinafară, şi să nu te mai prind pe-aici, golanule !

La început ofticoasa fu foarte aspru judecată pentru firea ei urîcioasă. Mai tîrziu, fiecare înţelese cum stau lucrurile. Oaspeţii spălau putina, de îndată ce izbucnea

furtuna, lăsîndu-l pe kir Nicola să-i țină singur piept. Apoi, făceau pe supărații pînă pe la mijlocul săptămînii următoare. De cum venea joia, lelea Zinca, cea dintîi, nu mai putea să rabde singurătatea, să-și depene gîndurile negre, să privească fumul de țigare și să asculte motanul care toarce — toate astea sfîrșeau prin a o scoate din sărite.

Atunci, trimitea cîte o fetiță s-o cheme pe cea mai supărăcioasă dintre prietene, și aceasta, fără să aștepte prea multe ploconeli, venea, o îmbrățișa și se însărcina să le împace și pe cele îmbufnate, invocînd — argument fără replică ! — starea bolnăvicioasă a lelei Zinca. Cumetrele, la rîndul lor, știau atît de bine să-și înduplece bărbații, că duminica următoare îi găsea pe toți strînși sub umbrarul din grădină.

La ceaiul care se lua după-amiază, înainte de a începe petrecerea de seară, bolnava avea lacrimi de părere de rău și se scuza indirect :

— Ce să fac, gîndiți-vă și voi ! Sunt atît de nenorocită ! Și nu pentru că am să mor în curînd, asta nu mă înspăimîntă, ci pentru că omul ăsta al meu mă lasă prea singură. Acum nu mai însemn nimic pentru el : un biet trup secătuit, bun de băgat între patru scînduri. Boscorodește toată ziua cu compatrioții lui, nespălați ca și el, și nu mă vede decît la prînz și seara în pat, cînd se ține cît mai departe de mine. Nu mi-au mai rămas decît țigara și motanul.

— Da, e foarte dureros, biată lele Zinca ! încheiau prietenii milostivi.

Și toată lumea se îmbrățișa.

Dar în clipa aceea se ivea kir Nicola, primenit, spălat, cu barba pieptănată, cu mersul drept, cu privirea aprinsă de levantin, și atunci lelea Zinca schimba numaidecît tonul, îl lua de mînă, îl așeza lîngă dînsa și îi spunea :

— Nu, frate dragă, nu pe tine sunt supărată. Dar, uite, viața... Viața asta care îți făgăduiește atîtea la început și care-și ține atît de puțin făgăduielile ! Nu mai poți bea un pahar, fără să găsești fiere la fund... Pe urmă, știi, sunt cu un picior în groapă și, orice s-ar spune, asta nu-mi face deloc plăcere... n-am decît treizeci și doi de ani ! Ți-aduci aminte, cînd, la București, tînără și

frumoasă, îmbrăcată în mătase, mi-ai spus pentru întâia oară : „Ah, porumbiţo, aş sta zece ani în ocnă, numai ca să-ţi sărut ochii tăi ca murele !“ ? Cum trece vremea ! Ai spune că era ieri ! Şi poate că la primăvară o să-mi cînte ciocîrlia deasupra gropii ! Pe urmă, privindu-l cu dragoste, îl arăta prietenilor. Ia uitaţi-vă la el, cît este de fericit ! Mi-aş pune mîna în foc, că iar a pipăt sînii vreunei tîrfe, dornică de o bucată de plăcintă ! Mi-e ciudă pe el şi l-aş strînge de gît, cînd, singură în odaia mea, mă gîndesc la toate astea, dar recunosc că, în locul lui, aş face la fel ! Aşa-i viaţa : roata se învîrteşte şi vai de acela pe care-l prinde dedesubt !

Cînd începea să se întunece, după ce se termina cu ceaiul, poarta de la stradă se deschidea încetişor, parcă ar fi fost împinsă de o mînă de copil, tînărul cu armonica, alungat cu opt zile în urmă, îşi vîra capul în curte. Şi lelea Zinca îi striga totdeauna :

— Intră repede, derbedeule, şi închide poarta, că te văd vecinii.

Cu acest mediu — în care vieţuiau bucuria şi ticăloşia omenească — făcu Adrian cunoştinţă în vara aceea de muncă la kir Nicola.

O altă lume, tot atît de nouă şi de bogată, se deschise ochilor lui dornici de a cunoaşte : cazarma regimentului 11 de Cavalerie, la doi paşi de plăcintărie, unde kir Nicola vindea multă plăcintă şi covrigi cu susan. Acolo, de asemeni, se petreceau multe lucruri, pe care cei mai mulţi nu le ştiau sau le ştiau prost. Adrian le descoperi şi le rumegă.

Ca toţi băieţii de vîrsta lui, ştia că „o cazarmă este locul unde se găsesc soldaţi“ şi că „soldaţii sunt nişte militari“. Cazarmă ! Aşa se chema curtea aceea întinsă, bine închisă, unde furnicau oameni şi cai, unde trompetele sunau mereu, unde era un du-te-vino neîncetat — dar pe porţi deosebite — de bricuri care aduceau ofiţerii şi căruţele de furaj încărcate cu paie ori cu bălegar. În mijlocul acestei curţi se înălţau clădiri mari, tot atît de întunecate ca şi închisoarea preventivă cu care se învecina.

Cît despre ceea ce se petrecea înăuntrul acestei curţi, Adrian nu ştia mai mult decît ceilalţi băieţi, dar, spre deosebire de ei, cum nu uita niciodată nimic din ceea ce văzuse sau auzise, îi plăcea să pună faţă-n faţă legenda şi adevărul. Astfel, judecata lui, atît de timpuriu coaptă, vedea cîtă depărtare e de la cîntecul şcolăresc : *„Ce frumoasă este viaţa de soldat..."* pînă la ceea ce făceau şi spuneau soldaţii, sub ochii lui. Cîntecul acesta, răsuflat, nu-l auzise Adrian în gura nici unui soldat, nici la recrutare, nici în timpul serviciului, nici după, ci numai la copii. Numai copiii spuneau că viaţa de soldat e frumoasă, soldaţii însă nu.

Adrian îi văzuse făcînd şi îi auzise spunînd altceva ; şi, în această privinţă, o icoană rămăsese vie în negura amintirilor lui de copil. Avea şapte ani pe atunci. Într-o seară, se întorcea acasă, după ce făcuse cu mama lui o plimbare prin împrejurimile oraşului. Mergeau de-a lungul grilajului care încercuia cazarma regimentului 3 de artilerie, cînd un soldat îi strigă din dosul gardului. Se apropiară. Tînărul le ceru „puţin tutun". Mama alergă să-i cumpere un pachet de zece bani, în timp ce Adrian rămase cu ochii ţintă la artilerist, care avea o rană largă pe obraz :

— Cine te-a rănit ? întrebă copilul.

— Sergentul meu, răspunse cel întrebat.

— Şi pentru ce ?

— Cînd ai să fii şi tu soldat, ai să vezi de ce...

Adrian nu uită această scurtă scenă, care îi venea în minte ori de cîte ori vedea soldaţi adunîndu-se şi cînd la cîrciuma din mahala îi auzea strigînd :

— Am făcut un „cot", îmi mai rămîn doi !

Iar un altul :

— Nu mai am, fraţilor, decît şase luni, din cei trei ani de puşcărie !

Apoi îi auzea pe recruţi, în fiecare toamnă :

— Fraţilor ! Trei ani de tinereţe pierduţi !

— Adio, perişorul meu frumos !

— Ah, iubito, cînd te voi mai revedea ?

— Prieteni, vom îmbrăca haina statului, haina dracului ; adio libertate !

În fine, marinarii, care făceau cinci ani de serviciu, treceau cîntînd :

Cine a scornit armata,
Dumnezeu să-i dea răsplata,
Să nu aibă parte-n lume,
Să-şi mai cîştige o pîine.!

Era vorba deci de „puşcărie", de „tinereţe pierdută", de „haina dracului" şi de blesteme pentru cel care „a scornit armata". Unde sunt aşa-zişii soldaţi care cîntă : *„Ce frumoasă este viaţa de soldat ! ?"*

Înarmat cu cele ce ştia, Adrian se duse să vadă mai de aproape „viaţa de soldat".

Se ducea numai duminica, zi de exerciţii pentru călăraşii cu schimbul, cînd clienţii erau mai numeroşi. După ce-şi încredinţa prăvălia unui compatriot, kir Nicola venea în ajutorul vînzătorului său obişnuit de la cazarmă. Acesta era un pungaş ! Simigiul se certa cu el, de cîte ori făceau socotelile.

— Am fost furat, ştii bine că soldaţii mă fură ! striga vînzătorul în fiecare seară.

Kir Nicola se supăra puţin, primea cît era, pe urmă îi spunea lui Adrian :

— Ştiu bine că soldaţii fură, dar ştiu de asemenea că furtul lor este un noroc pentru el, care mă fură şi mai vîrtos. Dar asta nu-i nimic : îi e mai greu lui să mintă în fiecare zi, decît mie să pierd zilnic cîţiva bani.

— Ar fi mai bine să-i măreşti leafa, spunea Adrian, pentru ca să nu te mai fure.

— Ei, da, prietene, am făcut asta o dată, judecînd ca şi tine, dar, după o săptămînă... soldaţii au început iar să fure !

Adrian putu însă să se convingă că aceste furturi erau, în parte, reale. Soldaţii îi înconjurau pe plăcintari, de îndată ce-şi puneau „tanturul" pe trepied. Ei se împărţeau numaidecît în trei feluri de oameni. Erau întîi muşteriii cinstiţi, care, cu banii în mînă, cereau un covrig cald sau o bucată de plăcintă, plăteau şi plecau. În jurul lor roiau însă cei mulţi, şi fără bani. Aceştia aveau două feluri de-a „lucra" ; unii, folosindu-se de o clipă de neatenţie, şterpeleau marfa, fără să fie văzuţi ;

alţii, fiinţe josnice, adevărate brute, ocnaşi înnăscuţi, care erau numiţi „gîtoşi“, se apropiau cu neruşinare şi cereau o bucată de cinci sau zece bani. Kir Nicola recunoştea pe tîlhar, dar nu îndrăznea să nu-i dea, de teamă să nu-şi vadă marfa răsturnată în ţărînă. După ce-l servea, îl supraveghea. Omul, mîncînd domol, se depărta tiptil.

Atunci patronul striga :

— Măi, tu ăla... nu mi-ai plătit !

Pungaşul se întorcea, obraznic :

— Ce mă, albanezule ? Ai uitat că ţi-am aruncat banii înainte ? Ori vrei să te plesnesc ?

Kir Nicola tăcea, îl privea lung pe Adrian şi îi spunea pe greceşte :

— Vezi omul acesta ? Ei bine, atita vreme cît se vor găsi astfel de bestii, lumea va avea nevoie de puşcării !

În sfîrşit, a treia categorie era formată din aceia care n-aveau bani şi erau cinstiţi. Cu aceştia priveliştea nu mai avea nimic hazliu, aşa cum se întîmpla cu copiii, ci mai curînd era dureros să vezi feţele bărbăteşti şi sfrijite ale ţăranilor — mistuiţi de o poftă tot atît de mare ca şi copiii — lungindu-se, crispîndu-se, devenind tragice, tot uitîndu-se ţintă la bunătăţi.

— Mama ei de plăcintă ! Că bine mai miroase, mă !

Şi, după această izbucnire, întorceau spatele şi plecau, scuipînd vîrtos. Cîteodată, un caporal „în uniformă particulară“ cumpăra o bucată mare, se întorcea către cei nemîncaţi şi începea să înfulece cu poftă. Pe urmă, băgînd de seamă că un recrut căsca gura şi scuipa mereu, îi întindea prăjitura, „ca să muşte o dată“.

— Ţine, şefule, pari să fii cel mai pofticios !

Ţăranul, naiv, lungea botul către bucată, dar, în aceeaşi clipă, o palmă dată în plin obraz îi zvîrlea chipiul la pămînt.

— Cojan puturos ! Nu, zău, credeai că o să te las să muşti ?

Apoi, ştergîndu-şi mîinile cu batista, „gradatul“ se apropia de omul înşelat şi bătut, căruia îi sclipeau ochii de o ură neputincioasă, şi îi spunea în rîsul tuturor :

— Acum, ştii, putem să ne înţelegem. Dacă mă laşi să mă duc astă-seară la muierea ta, îţi plătesc o jumătate de kilogram de plăcintă !

Omul înghițea batjocura și nu îndrăznea să răspundă nimic. Atunci, peste măsură de indignat, kir Nicola tăia o felie mare, o dădea nenorocitului și-i spunea :

— Mănîncă asta, băiete, și dacă vrei să te plîngi superiorilor tăi, sunt martor că te-a bătut degeaba !

Bietul om răspundea :

— Hm ! Să mă plîng... Corb la corb nu-și scoate ochii !

Încredințat de acest adevăr, kir Nicola se jelea pe grecește, către Adrian :

— Ah ! nefericitul ! Chiar dacă un om intră cu simțăminte alese în această fabrică de nenorociri, nu poate să iasă dintr-însa decît criminal !

Fabrică de nenorociri ! Adrian își dădea singur seamă, cît era de adevărat acest lucru.

În cazarma aceea imensă, băiatul pătrundea în voie unde vroia : la manej, la infirmerie, la ateliere, la grajduri. Kir Nicola, întocmai ca un Mentor, nu pierdea prilejul să-și trimită micul său Telemac, pretutindeni unde era ceva de învățat.

— Du-te de vezi ce se petrece pe-acolo !

Și acolo, în colțul unei clădiri pustii, Adrian vedea un trompet major învățînd cîțiva elevi-trompeți.

Flăcăii suflau :

— Ta ta-ra ta...

Nu era bine. Vînăt de mînie, sergentul se repezea în om, îi „muta“ fălcile din loc, apoi îi smulgea instrumentul din mîini și sufla în el :

— Ta ta-ra ta ta !... Uite așa, cădelnița mă-ti ! Din ce curvă blestemată ai ieșit, mă ? Pune limba cum îți arăt. Și suflă scurt și tare, că de-aia ți-a dat Dumnezeu bojoci !

Adrian se uita la recruții cu obrajii umflați, cu ochii în lacrimi și se îndepărta zicîndu-și :

„Auzi ! Cică Dumnezeu ne-a dat plămîni, ca să suflăm în trompete !“

La potcovărie, Adrian îl vedea pe meșter croindu-și ajutoarele cu fierul roșu peste rinichi, ori de cîte ori era nemulțumit de ceva. De multe ori, zdreanța cu care era îmbrăcat soldatul lua foc.

La manej, văzu însă cele mai grozave cruzimi. Acolo, recrutul nu știa nici să încalece destul de repede, nici să se țină pe cal cum trebuie, nici să-l mînuiască după poruncă și, cu atît mai puțin, să învîrtească sabia grea cu care trebuia să descrie în aer fel de fel de mișcări foarte iscusite.

În mijlocul manejului, călare și el și cu sabia scoasă din teacă, un sublocotenent instructor, slab ca o scîndură și furios, n-aștepta decît o greșeală, pentru ca, dintr-o săritură, să ajungă la cel neîndemînatec și să-l pedepsească, lovindu-l în spate cu latul săbiei. Adrian a numărat într-o zi zece lovituri de sabie date aceluiași om, într-un singur ceas de exerciții, și se întreba, în ce hal trebuie să fie spinarea nenorocitului căruia poetul închinase cîntecul *Ce frumoasă este viața de soldat !*

Aceste priveliști îl făcură să vadă limpede despre ce fel de „frumusețe" era vorba. Indignarea lui atinse culmea, cînd, într-o zi, citi în ziare că un ofițer de cavalerie străpunsese cu sabia trupul unui soldat. Așa că nu fu deloc surprins cînd, opt ani mai tîrziu, află că soldatul Ispășoiu din Craiova — pedepsit cu treizeci de zile închisoare, pentru că a avut îndrăzneala să se ducă să se plîngă Regelui Carol —a descărcat toate gloanțele din arma lui într-un grup de ofițeri adunați în curtea cazărmii, omorînd pe unii și rănind pe alții.

În timpul zilei, kir Nicola se arătă față de Adrian un prieten de fiecare clipă și, totdeauna, vesel. Noaptea însă, cînd rămîneau numai ei singuri, albanezul devenea un om aproape misterios. Se întîmpla chiar ca Adrian să se sperie uneori, dar iubirea lui curată îl ajuta să pătrundă adevărata fire a lui kir Nicola.

Meseria de plăcintar, deși era plină de farmec pentru Adrian și-l făcea să nu mai atîrne de nimeni, avea și părțile ei anevoioase. Dacă ziua se scurgea în trăncăneli și desfacerea mărfii, care era mai mult o petrecere, apoi noaptea, dimpotrivă, nu mai era loc de joacă. Trebuia să te scoli la patru dimineața și să te pui pe lucru. E drept, kir Nicola nu-i cerea băiatului să se scoale atît

de devreme, dar Adrian o făcea bucuros, împins de dragostea pe care o nutrea pentru bătrînul lui prieten.

Simigeria se închidea după cină şi se culcau cam pe la nouă, după ce se plămădea aluatul. La douăsprezece noaptea, kir Nicola se scula şi se ducea să frămînte, timp de un ceas, cincizeci de kilograme de făină, apoi se culca din nou, pentru a mai dormi încă trei ore. În fine, la ora patru începea prepararea plăcintei şi a covrigilor, în acelaşi timp. Kir Nicola depunea atunci o sîrguinţă, ce-l făcea de nerecunoscut. Cele şaptezeci de kilograme de cocă, din care a treia parte era întrebuinţată la plăcintă, iar restul la covrigi, trebuiau să fie prefăcute în marfă gata de vînzare înainte de şapte dimineaţa, fiindcă, altfel, era primejdie de-a se duce pe gîrlă toată munca. Vînzătorul sosea la ceasul cinci şi încălzea cuptorul. Un ceas mai tîrziu, truda era sfîrşită. Plăcinta şi covrigii ieşeau cu duiumul din cuptor, umplînd simigeria cu mirosul lor plăcut şi mîngîind ochiul cu culoarea lor rumenă.

Era, cu adevărat, cea mai plăcută clipă. Sute de lucrători treceau în cete şi dădeau iama în bunătăţile încă fierbinţi. După aceasta urma odihna, o vînzare potolită şi taifasul cu compatrioţii la un pahar cu vin.

Laboratorul, unde Adrian îşi trăia orele cele mai dûioase, îl forma odaia din dosul prăvăliei. Venea apoi depozitul de făină şi de unelte şi numai după aceasta, adică tocmai în fundul curţii, se afla locuinţa plăcintarului, unde lelea Zinca lîncezea între pisoi şi ţigările ei, cufundată într-o veşnică mîhnire.

Astfel, departe de lume, învăluit în beznă, kir Nicola se reîntorcea în fiecare noapte la firea lui adevărată, redevenea aşa cum îl plăzmuiseră munţii Albaniei, aşa cum fusese înainte de a-l fi rănit oamenii şi de a-i fi îngenuncheat viaţa. Figura lui nu mai era surîzătoare şi îndatoritoare, spinarea nu se mai încovoia pentru temeneli, căci nu mai erau muşterii care să ceară de două ori restul, nici cumetre care să rîvnească la averea lui, nici vreo brută care să-l ameninţe că-i răstoarnă tanturul, nici vreun ofiţer care, dintr-o privire, să-i aducă aminte să-i ducă acasă cuvenita plăcintă cu unt. Nu mai era nici lelea Zinca, pentru a-l învinui de boala ei şi de veselia lui. Scăpat de tot şi de toţi, kir Nicola se regăsea pe el însuşi.

Era atunci frumos de văzut.

Cu capul gol, cu trunchiul despuiat pînă la brîu și cu fața aprinsă, brațele lui mușchiuloase păreau prinse într-un vîrtej. Bucăți mari de cocă grea, smulse, dintr-o smucitură, din covată, se muiau ca niște cîrpe în mîinile lui vînjoase. Pe masa de frămîntat, ele se prefăceau cu repeziciune în suluri lungi ca niște șerpi, care, la rîndul lor, erau transformate în o sută, două sute, trei sute de cocoloașe de mărimea unei lămîi. Cîteva mișcări dibace pentru fiecare cocoloș și, curînd, covrigi după covrigi, în șiruri neîntrerupte, după ce descriau o curbă în aer, se duceau să cadă în cazanul cu apă clocotită, unde Adrian îi lăsa să fiarbă un timp. Apoi îi scotea, îi subția și îi presăra cu susan. Nu mai rămînea acum decît să-i înșire pe lopată, pentru a-i zvîrli în cuptor. Aceasta era partea searbădă a muncii, partea care nu-i prea plăcea lui kir Nicola : fabricarea vulgarilor covrigi !

Dar după aceștia, venea la rînd stăpîna dughenii, mîndra cea numai din bunătăți făcută și pe care toate gurile o doreau — delicioasa plăcintă !

Aici, stop !... Oprește-te o clipă, scriitorașule obișnuit să îndrugi la fleacuri ! Acum e vorba să te atingi de chiar sufletul lui kir Nicola. Ei bine, începe, dar cu smerenie, de nu, dracu te ia !

Adrian acoperă cazanul și deschide ușa ca să iasă aburii. Kir Nicola își șterge fruntea, se așează pe un teanc de saci și răsucește o țigare :

— Adriani... scumpul meu... S-a isprăvit cu blestemații ăștia de covrigi !

— S-a isprăvit, kir Nicola... Acum e rîndul plăcintei !

— Plă-cin-ta... îngînă kir Nicola și trage în piept cu putere fumul de țigare. Privește drept în față noaptea pe care zorile încep s-o fulgere, iar cu gîndul se întoarce către iubiri trecute, toate iubirile lui, de la barba Vangheli pînă la lelea Zinca. Da, Adriani, plăcinta... ea cuprinde toată viața mea. Haide !

Se coboară scîndura îmbibată de untură, pe care se întinde foaia de plăcintă și care are o suprafață de patru metri pătrați. Iat-o, la rîndul ei, pe jumătate acoperită cu lungi suluri de cocă, moi și albe, ca niște brațe de femeie. Kir Nicola le ciopîrțește, le preface în zeci de

cocoloașe cît portocala. Adrian stă acum în picioare, lîngă stăpînul său. Coatele lor aproape se ating. Sunt cu fața către auroră. Înainte de a începe frămîntarea cocoloașelor, kir Nicola ciulește urechea. Prin ușa deschisă, aude chinuitoarea tuse care o zguduie în toate diminețile pe ofticoasă. Cîinii latră.

— Închide ușa, Adriani !...

Adrian închide ușa și, cu coada ochiului, se uită furiș la fața lui kir Nicola, care e liniștită și galbenă ; gura o ține întredeschisă, nările sînt dilatate, ochii lui sticlesc aproape cu dușmănie. Iată că mîinile plăcintarului apucă fiecare cîte un cocoloș de cocă. Le frămîntă și le rotunjește cu mișcări ritmice. Adrian le trece prin untură și le așează în rînduri strînse.

Deodată, cele două mîini care frămîntă se înțepenesc în cocă, pieptul se umflă și din el izbucnește un șuvoi de sunete metalice, care fac să se zguduie geamurile. Glasul lui puternic modulează armonios un cîntec sălbatic. Își uită de el. Sub apăsarea puternică a plămînilor, gîtul se umflă, se învinețește, coardele vocale sunt gata să se rupă, pe cînd mîinile se înverșunează să frămînte mașinal, la nesfîrșit, aceleași două cocoloașe.

Adrian, vibrînd din toată ființa lui, cercetează discret fața aceea sfîșiată de nebănuite deznădejdi, ochii aceia întunecați de durere, gura aceea strîmbată, și se îndepărtează, respectuos.

În ce limbă cîntă kir Nicola ? Grecește ? Turcește ? Albaneză ? Și ce spune ?

Din vîrful muntelui,
Unde a văzut lumina zilei,
Un tînăr coboară la vale.
Nu merge la plimbare
Nu se duce la tîrg de vite.
Plecarea lui va fi poate fără întoarcere,
Ah, da, nu va reveni poate niciodată !
Și multă vreme îl urmărește
Privirea scăldată în lacrimi a unei mame scumpe :
— Dragul meu copil, se jelește dînsa,
Numai o mamă poate să știe ce e durerea
Care nu se uită niciodată !

Să dea Domnul să nu mai rămînă în viață
Mamele care și-au pierdut copilul,
Copilul care a intrat în pămînt,
Sau care a plecat pe meleaguri străine,
Unde graiul lui va fi batjocorit
Unde durerile și bucuriile lui vor fi neînțelese,
Și unde fiecare îl va striga : „Veneticule“ !

Kir Nicola se oprește... Își privește mîinile și vede cele două cocoloașe care, frămîntate și răsfrămîntate, sunt acoperite cu bășici ce se sparg. Le zvîrle într-un colț — și atunci începe fabricarea acelei diafane foi de plăcintă, cunoscută numai în Orient, care cere multă îndemînare plăcintarului, ca să fie reușită, și multă simțire celui care o gustă, ca să trădeze cîte suferinți ascunde în cutele ei.

Cocoloașele sînt înăclăite în untură și lăsate să se frăgezească. Apoi sunt apucate, două cîte două, și întinse, fiecare deosebit, pînă ce se fac de mărimea unei farfurii. Încă puțină untură și, iată-le, una peste alta, cu marginile lipite. Acum vine operația cea măiastră — întinsul.

Talerul de cocă este înhățat cu brutalitate, învîrtit în aer și plesnit de masă, apoi pe loc smuls, din nou învîrtit și iar izbit de masă, pînă ce se lărgește, se subțiază, se întinde, văzînd cu ochii, cît o față de masă.

În clipa aceea, kir Nicola privește triumfător foița strävezie și pare nemulțumit, pe cînd Adrian îl admiră ca pe un viteaz care luptă cu nenumărați dușmani. În mîinile neștiutoare, foaia, mai subțire decît cea mai subțire mică, s-ar fi rupt de mult în mii de bucăți. Dar kir Nicola, care n-o găsește niciodată destul de subțire, o smulge de pe masa lipicioasă, o răsucește pe deasupra capului, cu un gest de sfidare și o trîntește pentru ultima oară, cu un zgomot de cearșaf ud.

Ea acoperă acum o suprafață de doi metri pătrați. E împăturită în opt.

Printre straturi, pe măsură ce stăpînul lui împăturește, Adrian întinde un amestec de ouă, brînză albă și zahăr. Iat-o gata pentru cuptor, gustoasa plăcintă românească. În Orient, grecii îi zic *bugațo*. La kir Nicola, ea are forma dreptunghiulară și cîntărește aproape o jumătate de

kilogram. Toată lumea îi preţuieşte gustul. Nimeni nu ştie cîte dureri zac în ea.

O, voi, cei care mîncaţi plăcinta din Orient ! Fiţi milostivi faţă de bieţii plăcintari soioşi, care răspund cu un surîs smerit la nobila voastră trufie !...

Acum, cînd tăvile nu aşteaptă decît clipa în care să fie vîrîte în cuptor, kir Nicola şi Adrian se odihnesc şi sorb o bună cafea turcească :

— Kir Nicola !... De ce eşti tu noaptea atît de nefericit ?

Cel întrebat nu răspunde numaidecît. Fumează şi cată îndelung la iscoditorul băiat. Ochii lui, gura lui, s-au îmblînzit iarăşi. Surîde :

— Bietul meu Adriani !... Tu vrei să ştii prea multe... Nu poţi să spui tot ce simţi... Îngăduie, mai bine, lui Kir Nicola să sărute pe micul lui prieten, care are un suflet atît de bun !

Cînd tu vei fi mare, eu n-am să mai fiu decît o amintire pentru tine. Află deci un lucru : străinul este o umbră care-şi poartă ţara în spinare. Aceasta nu e pe placul patrioţilor, de aceea el e pretutindeni un om de prisos. Dar, ceva şi mai rău. Se întîmplă ca străinul să nu mai placă nici chiar acelora care l-au iubit, şi asta e mai trist decît orice.

Pe vremea cînd am cunoscut-o pe biata mea Zincuţa, tot ce făceam, tot ce spuneam, era farmec pentru ea. Stîngăciile mele, prostiile mele, româneasca mea stricată, pînă şi boscorodelile mele cu străinii — totul îi plăcea, orice o făcea să rîdă. De îndată însă ce se iviră cele dintîi semne ale boalei, nu mai fusei pentru iubita mea decît „o naţie spurcată".

Ei !... *More* Adriani ! Tu n-ai de unde şti cît e de greu pentru un om bun să vadă cum se strîmbă de ură faţa care i-a fost dragă şi să audă ocările ieşind potop din gura care altădată n-avea pentru el decît cuvinte de alintare. Toate astea cad pe inima noastră, cum cade apa fiartă pe un trandafir. Şi dacă tulpina trandafirului mai poate să se ridice după o asemenea opăreală, apoi floarea lui nu va mai fi niciodată ceea ce a fost.

Am iertat şi eu cît am putut, dar mi-a fost greu să uit că însăşi prietena mea se întovărăşea cu cele mai

josnice ființe, pentru ca, neavînd ce vorbi, să scuipe peste tot ce un străin are mai sfînt : locurile unde a văzut lumina zilei și unde a trăit clipele cele mai duioase ! Duioase, chiar atunci cînd erau nenorocite !... Cu cît batjocorea amintirile mele scumpe, cu atît mă simțeam mai legat de oamenii din țara mea, care mi le răscoleau. La începutul legăturii noastre, aș fi lepădat bucuros pielea mea de albanez și m-aș fi vîrît sub a ei, dar, curînd, nu-mi mai rămase — și nu din vina mea — decît o pătimașă dorință să retrăiesc durerosul meu trecut, să mă îmbăt cu compatrioții mei și s-aduc în simigeria mea un colț de Albanie.

În vremea asta, ce de bani aruncați pe fereastră, adică pe doctori, pe leacuri și chefurile scumpei și nenorocitei mele Zincuța ! Mii de kilograme de plăcintă, mii și mii de covrigi frămîntați în nopți de trudă, de aceste două mîini !

Cînd am venit la Brăila și mi-am ales locul aici, am vrut să arăt vecinilor că nu eram un hrăpăreț. În ziua cînd am deschis plăcintăria, am împărțit în mahala, la mici și la mari, douăzeci de kilograme de plăcintă și trei sute de covrigi, fără să primesc un gologan. Și ai văzut cu ce m-am ales : „albanez spurcat". M-am făcut că nu bag de seamă, cu toate că mă durea. Și am continuat, după cum vezi, să rămîn prietenul micilor pușlamale, îngăduitor cu cei care mă fură cînd pot și mă înjură cît le place.

La cazarmă, la fel, m-am purtat ca un om de treabă. Cu toate că plătisem la casa regimentului taxa care se cuvenea, am vrut să las să mai treacă de la mine. Astfel, l-am înștiințat pe colonel că, ori de cîte ori mă va vesti că se pregătește un banchet ofițeresc sau vreo masă mare în familie, sunt gata să-i aduc o frumoasă plăcintă, de cea mai bună calitate. Și cum am fost răsplătit ? Astăzi, banchetele și mesele mari sunt născocite la fiecare cincisprezece zile. Dacă uneori mă las greu, mi se poruncește, ca și cum ar fi vorba de o datorie, și nu de un dar. Pînă și sergenții, și instructorii vin să se îndoape la tanturul meu, amînă plata „la soldă" și niciodată solda pe care o primesc, nu este aceea din care trebuie să mă plătească. Și dacă, dezgustat de abuzuri, mă împotrivesc, sunt numit

„albanez ticălos", care „încurcă lumea", mă alungă de la un escadron la altul, uită că am plătit o taxă cerută de regulamente și că am dobîndit un drept de vînzare.

În fața tuturor acestor nedreptăți, tac, mă aplec și caut o mîngîiere în tovărășia compatrioților mei. Mă îmbăt uneori ca un porc și cheltuiesc într-o singură seară tot cîștigul dintr-o săptămînă.

Dar acest soi de mîngîieri îmi aduc dezamăgiri cumplite. De cîte ori, în toiul chefului, n-am fost ușurat de toți banii ce-i aveam asupra mea ! A doua zi, îmi aduceam aminte care „bun prieten" mă compătimise și mă pupase prea cu foc. Vezi tu, dragul meu băiat, eu știu să ajut omul la nevoie — căci nu poți să ai suflet și să rămîi nepăsător la durerile celorlalți — dar, aș vrea mai bine să mor, decît să văd cum un prieten abuzează de sentimentele mele !

Iată care este durerea mea ! Pentru prieteni, sunt de cele mai multe ori o gîscă bună de jumulit. Pentru cei de la cazarmă, o vacă de muls. Pentru mahala, „un albanez ticălos" ! Pentru biata mea Zincuța, o „nație spurcată".

Și eu aș vrea să fiu un frate pentru toată lumea, dar nimeni nu mă vrea. Nimeni nu vrea să ajute unui om, care s-a născut bun, să rămînă bun și, cu atît mai puțin, nu-l ajută să devie, atunci cînd n-a avut norocul să se nască, bun.